

• ELŐSZÓ •

Bácska és Bánát a történelmi Magyarország déli része: a Délvidék. A táj egykor életünknek, az ország testének szerves része volt, és ábrázolása méltó helyet kapott az irodalmunkban. Íróink közül többen itt születtek, itt töltötték ifjúságuk éveit, többen innen indultak, és sokan – itt maradva – mindvégig kötődtek e táj küzdelmes életéhez, éltek mindennapjait, s műveikben kifejezték e föld embereinek sorsát: örömeiket, gondjaikat és az értékeiket. Mások innen merítették alkotásaik témáit.

Az igazi arcát e vidéknek és társadalmának, a 20. század első felének magyar irodalmában, nem a Versecen született Herczeg Ferenc által megformált Gyurkoviccsok jelentették. Herczeg Ferenc a bácskai dzsentrik rétegén és életformáján keresztül szemléltette ezt az összetett – magyar, szerb, bunyevác, horvát – világot, amely később távolra került tőle. E sokszínű, soknemzetiségű táj igazi irodalmi „felfedezői” mások voltak: az Ómoravicáról indult Papp Dániel, aki iskoláit Zentán és Zomborban végezte, valamint a bánáti származású Gozdsu Elek, akinek élete Temesvárhoz és Zomborhoz kötődött. Ahogy Szabadka indította útnak Csáth Gézát és Kosztolányi Dezsőt, úgy tartjuk számon – többek között – a Szenttamásról indult Gion Nándort, valamint a Zomborban és Doroszlón élt író, Herczeg Jánost is.

Papp Dániel volt a századfordulón jelentkező prózaíró-nemzedék egyik legnagyobb ígérete, aki elsőnek mutatta fel Bácska igazi világát. Munkásságának méltatása éppúgy szívügye volt apámnak, mint Gozdsu Elek megismertetése. Mellettük a bácskai világ több írója jelentős művek alkotására ösztönzött, egyebek mellett Mikszáth Kálmán *A mi örökös barátunk*, Ambrus Zoltán a *Giroflé és Girofla*, Balázs Béla a *Lehetetlen emberek* és Réti Ödön *Zorka* című munkája játszódik e tájon. Apám 1943-ban így jellemezte ezt a világot: „Bácska a magyar irodalomban összeforrott az érzéki virulás, a humánus telítettség, a magyar-szláv »ölelkezés« és az érett színpompa világával.”

Számára Felvidék jelentette a szülőföldet, Erdély a történelmi hagyományok, szellemi kincsek és barátok világát, Bácska pedig az érzelmi kötődést, a rokoni kapcsolatot. Felesége, Farkas Gizella, aki fiatalon, 1930 őszén gyermekágyi lázban hunyt el, csantavéri volt, anyai ágon paraszti felmenőkkel. Korán elszakadt otthonról, mivel édesanyja halála után mostohaanyja – a fiatalon elhunyt öccsének és néki – áldatlan

élethelyzetet teremtett. Mégis, rövidre szabott életének végéig, a bácskai táj és Csantavér jelentette számára lélekben az Otthont, a gyermekkor világát, és édesanyjának az emlékét. 1927-ben, házasságkötésük után jártak először apámmal a szülőhelyén: rokonait, családjának anyai ágát mutatta be a férjének.

Bácska visszacsatolását követően, tizenegy évvel felesége halála után, 1941 májusában járt apám ismét e tájon, majd ezt követően még kétszer. Rokonait kereste fel Csantavéren, valamint falvakat, városokat járt be, részint a régi emlékeit kutatva, részint az itt élő, kisebbségi sorsú magyarság élethelyzetét szándékozáva megismerni. Összevetette régebbi élményeit az újakkal. Minderről riportokban számolt be a *Magyarország* című napilap és a *Híd* című képes hetilap oldalain. Más volt ez a világ, mint a szülőföldjét jelentő Felvidéké, de különbözött az általa oly jól ismert Viharsarok élethelyzetétől is. Mind a falvak, mind a paraszti életforma és sors, mind a magyar kisebbség helyzete, mind a városok (Szabadka, Újvidék, Zenta, Zombor) eltérő színt jelentettek.

Amit itt olvashatunk, azok dokumentum jellegű híradások egy olyan világról és adott helyzetről, amelyet az eltelt majd két emberöltőnyi időben a történelem tragikus eseménysora többször felszántott, mindkét oldalon fájdalmasan megbezett, és végső soron az ott élő magyarság kálváriáját, megpróbáltatását, megfogyatkozását hozta. Az itt olvasható írások emlékek a múltból, elmerült életünk darabjai, ahol egykor örömök lobbantak, pillanatnyi remények keltek, tervek születtek az egymás mellé rendelt népek lelki megbékélése vágyának jegyében, majd nemsokára mindent elmosott az Idő, a történelem sodra, az újabb hatalomváltás.

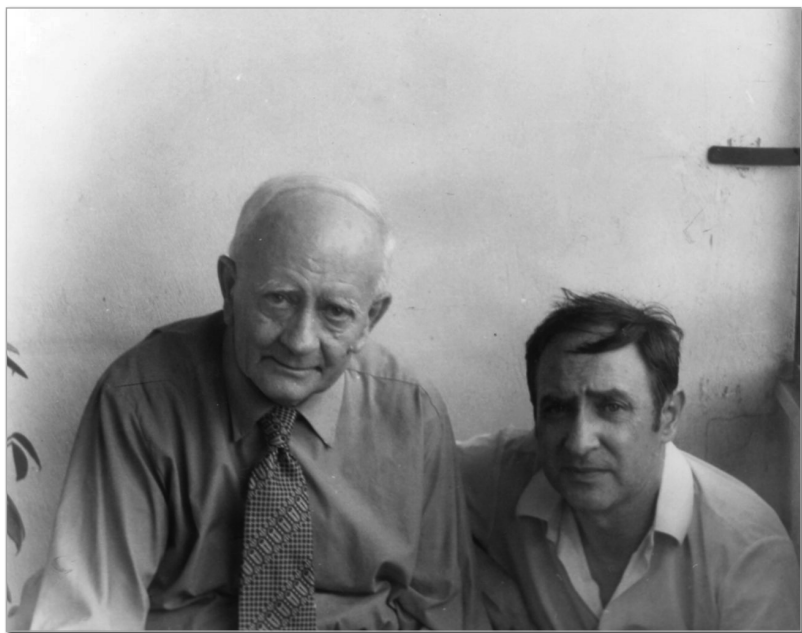
1945 után apám köteléke meglazult e tájjal, a bácskai emberekkel és rokonaival is. Oka az élethelyzetében bekövetkezett változás, valamint az a feszült politikai légkör, mely olykor még a postai kapcsolattartást is ellehetetlenítette. Ennek dacára mindvégig kötődött e tájhoz, amely feleségének emlékét is jelentette. 1964 nyarán nyílt alkalma e vidéket ismét fölkeresni. Képes levelezőlapokon számolt be erről Léván élő édesanyjának: „Tegnap jártam Csantavéren, a legtöbb rokont életben találtam, nagyon örültek. Még utazatok erre s arra” (augusztus 22.). „Már Újvidékre értem, szombaton készülök hajóútra. Sok szépet, s érdekeset láttam, három napot töltöttem a batinai hegyen” (augusztus

•

27.). „Belgrádba érkeztem, holnap utazom az Al-Dunára, azután Szabadkára és haza. Belgrád fekvése és a város gyönyörű. A Száva partján ülünk egész délután” (augusztus 29.). Útja során élményeiről jegyzeteket készített, a korabeli sajtó azonban „nem igényelte” beszámolóját. Életének utolsó heteiben, már a kórházi ágyon, Gion Nándor *A kárókatónák még nem jöttek vissza* című könyvéről kezdett tanulmányt írni. Ebből a kézzel írott bevezető sorok, és a kötetbe rótt ceruzás jegyzetek maradtak csupán.

Ez a kötet válogatás a Délvidékkel, Bácskával foglalkozó írásaiból. Bár terjedelmében szerényebb, mégis társul a *Szülőföldem*, *Felvidék* és az *Erdély emlékezete* című munkáihoz. A könyv végén néhány bácskai alkotóról készült munkája található.

Féja Endre

Féja Géza és Féja Endre, 1974

1

2

3

4